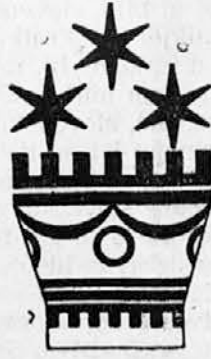

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12
 Naročnina četrletno 15 Din,
 polletno 30 Din, letno 60 Din,
 za inozemstvo 90 Din.
 Posamezne številke 1.50 Din.
 Urednik in izdajatelj Ivan Zorec v Ljubljani.

Ljubljana, 4. novembra 1932.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12
 Poštočerkovni račun
 Ljubljana št. 16.176
 Rokopisov ne vračamo.
 Oglasi po tarifu.
 Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

MISLI

Politika in značaj

Pogled na sodobno politiko v Evropi.

Vsako delo, pa naj si bo na kateremkoli področju človekovega udejstvovanja, zahteva vsega človeka. Torej ne samo človeka, ki ima vso strokovno sposobnost, da izvrši neko delo, temveč tudi značajnega človeka. Ne moremo si predstavljati umetnika, ki bi bil neznačajen, kajti vse njegovo delo bi bilo neetično in kot tako prav gotovo neumetniško, saj ni bistveni znak umetnosti samo njen formalni izraz, temveč tudi njeno notranje bistvo, ki mora biti zgrajeno na etosu. In če velja to za umetnost in umetnika, mora veljati tudi za vsakršno drugo človekovo udejstvovanje, torej tudi za politiko in politika.

Ljudje se ločijo v življenju po čustvovanju, po mišljenju, po stanu, po družabnih plasteh. Vse to se izkristalizira potem v svetovnem nazoru posameznika, kakor tudi raznih plasti človeške družbe. Zato ne bosta na svetu nikdar mogoča en pastir in ena čreda, kakor je zapisano v sv. pismu in zato se bodo ljudje vedno družabno organizirali po raznih strankah, katerim bo moralo biti za podlago svetovno naziranje. Tako je bilo nekdanj, tako bo tudi v bodoče in tako bi moralo biti tudi sedaj!

Popolnoma razumljivo je, če skuša neka stranka uveljaviti svoje nazore, svoj program in prav tako razumljivo je, da skušajo tudi nasprotne stranke uveljaviti svoje programe. Tako tekmovanje in taka trenja prav gotovo niso škodljiva, nasprotno, celo potrebna in koristna, kajti v pošteni borbi se izčistijo nazori in uveljavi se tisto, kar je življenjsko najmočnejše in najboljše vsaj za tisto dobo.

Z zmago demokracije v devetnajstem in v začetku dvajsetega stoletja so ljudje pač upravičeno pričakovali, da se bodo ti nazori o upravičenosti raznolikosti svetovnega naziranja in njihovega medsebojnega svobodnega tekmovanja uveljavili tudi v politiki, in sicer na ta način, da se bodo razne stranke sicer borile med seboj za vodstvo države, toda s poštenimi sredstvi, to je: z idejno in življenjsko upravičenostjo svojih nazorov.

Dočakali smo pa nekaj popolnoma drugega. Posamezne stranke so proglasile sebe za edino zveličavne in so skušale na najbrezobzirnejši način, pa če tudi na najnemoralnejši, da celo z zločinom, uveljaviti sebe in svoje programe. Sleherna stranka je hotela popolnoma uničiti svoje nasprotnike, in če se je v opoziciji borila za svobodo mišljenja in čustvovanja za slehernega človeka, ne samo svojih pristašev, je v trenutku, ko je prišla na vlado, pozabila na vse to in s prav istimi sredstvi, katere je očitala svoji prednici na vladi, padla po svojih nasprotnikih ter jih proglasila celo za izdajalce naroda in države. Ljudi, ki so imeli pogum, da so javno izpovedovali svoj svetovni nazor in svojo politično pripadnost, so brezobzirno odstranjevali iz služb ali pa jih vrgli celo v ječo in nastavljali na njihova mesta svoje strankarske partizane, četudi niso bili niti najmanj sposobni za tisti posel. Najbrezobzirnejše metode takega zatiranja svobodnega mnenja in prepričanja so se rodile pač v raznih vrstah diktatur, pa naj se imenujejo te diktature kakorkoli že in naj so jih proglasili pod tem ali onim imenom, s tem ali drugim namenom.

Razumljivo je, da so ljudje, državljani morali reagirati na nove metode politične borbe. Reagirali so na dva načina. Ali so se politični nasprotniki nekega takega režima organizirali v ilegalne revolucionarne organizacije, ali pa so se vsaj na videz podredili vladajoči skupini. Prve je vodila njihova borba do vedno večje brezobzirnosti, do borbe na življenje in smrt, druge pa v nemoralno in neetično pretvarjanje. Kriv pa je v obeh primerih seveda samo režim, ki ne dovoljuje svobodne izpovedi svetovnega in političnega nazora ter njega uveljavljanja po legalni poti.

Vsa ta dejstva pričajo o nemoralnosti in etični neupravičenosti današnjih političnih metod, ki nujno vodijo ali v težke notranje konflikte ali pa v popolno demoralizacijo državljanov. Prvo kot drugo pa je mogoče preprečiti samo na en način: da se v politični borbi uveljavi spet značajnost tako pri posamezniku, zlasti pri politikih, kakor tudi v vsem strankarstvu. To pa je mogoče edino v popolni politični svobodi. Tega se moramo zavedati vsi, zlasti pa se morajo zavedati tega vodilni politiki današnjega sveta, in to čimprej, kajti vsa znamenja kažejo, da je prišla za ves svet, ki trpi radi sedanjega stanja, ura odločitve.

Vek—.

Narodi brez mladine

Nemški pripovednik Grimm je napisal obširen roman »Ljudstvo brez prostora« — »Volk ohne Raum«. Grimm je živel pred vojno v nemški južnozpadni Afriki, torej na redko naseljeni zemlji in v času, ko je bila v Nemčiji in njenemu odvečnemu prebivalstvu odprta pot v svet. Umljivo je zategadelj, da je ravno Grimm najprej in najbolj začutil nasprotje med Nemčijo izpred vojne, ki je imela kolonij v petkratnem obsegu matične zemlje in med sedanjo Nemčijo, utisnjeno z njenim številnim prebivalstvom na razmeroma majhno ozemlje, iz katerega se ne more geniti brez dovoljenja sosedov. Vprašanje naroda, ki nima prostora, da se razvija in širi, nam je podal Grimm v tem svojem romanu, in kljub vsej nemški nacionalni miselnosti ga bržčas ni Nemca, ki bi pri čitanju tega romana ne bil zaslučil, v kakšno narodno nesrečo so ga pahnili nemški generali in monarhi, ko so leta 1914. začeli svet bombardirati z ultimati...

Nedavno tega je izdal ravnatelj nemškega statističnega urada Friedrich Burgdörfer knjigo »Narod brez mladine«. V njej ugotavlja med drugim:

Na sto prebivalcev evropskega kontinenta jih je prišlo leta 1810.: v germanskih deželah 31-6, v romanskih deželah 33-7, v slovanskih pa 34-7; leta 1930. pa: v germanskih deželah le še 30-0, v romanskih 24-4, v slovanskih pa 45-6.

Če se bo prebivalstvo razvijalo v isti smeri, tedaj pride l. 1960. po Burgdörferjevem računu na vsakih sto prebivalcev: na germanske dežele 26-9, na romanske samo 22-3, na slovanske pa 50-8 ljudi na vsakih 100 prebivalcev. Ali z drugimi besedami: za dobrih 25 let bi imeli Slovani v Evropi večino.

Če pa gledamo kritično navajane številke in prirast prebivalstva pri enem ali drugem narodu, vidimo, da odpade skoro ves prirast slovanskega prebivalstva na Ruse in Poljake, le deloma še na Bolgare. Kajti niti Čehi, niti Srbi, Hrvatje in Slovenci se ne množe dosti hitreje, nego osrednjeevropski narodi.

Nas zadeva v prvi vrsti vprašanje: kako je z nami Slovenci v tem pogledu. Tedaj vidimo dvoje: da prirašča sicer prebivalstvo glede na razmerje med številom rojstev in umrlih razmeroma hitro, da pa izgubljam z izseljevanjem večino svojega prirasta, in sicer po kakovosti njegov najboljši del. Zakaj ga izgubljam, smo svoječasnno že izkušali pojasniti — ker smo pač tudi narod brez prostora.

Narod brez prostora smo. Ali razen tega smo mal narod, ki mu nihče ne bo podtikal kakih imperialističnih in osvojevalnih tendenc, če si izberemo kje v tujini, v danes še mnogokje in velikokrat nenaseljeni ali vsaj redko naseljeni tujini, košček zemlje, kjer bi lahko živeli po svoje.

Le treba bo, pa prav kmalu bo treba, da napravimo prvi korak. Če ne bodo naši potomci imeli priliko objokovati še eno izmed tolikih zamujenih prilik...

Vsak bodi naročnik tednika „Slovenija“.

KULTURA

Dr. J. R-i.

Slovenski oblikujoči umetnosti globočina in moči!

O Jakopičevem »Opominu« Slovincem, naj pomagajo oblikujoči umetnosti, razpravljajo v časopisih in v družbah. Tudi umetniki sami obsojajo Jakopiča, ki ga tudi lajki zagovarjajo. Ne sme pa iti pri tem za osebe, ne za Jakopiča, ne za njegove nasprotnike; res je pa čudno, da je izbral Jakopič za sekundanta ravno Inchiostrija, ki v slovenski umetnosti nima iskati ničesar.

Vedno poudarjanje, da je in da bodi oblikujoča umetnost »ponos naroda« je postalo že fraza. Ni pa brez pomena, če »Narodna galerija« zbira slovenske umetnine vseh časov, da bo »ohranjen dokaz«, da je tudi slovenski človek vzdal kamen v evropsko kulturno stavbo. Glede »ohranitve dokazov« je Jakopič v zmoti, ker naša pravda še ni končana.

Oblikujoča umetnost ni le lepoto naroda, ni »Pflanz«, ampak drevo, ki naj raste iz duševnega življenja vse narodove skupnosti. Treba je, da postane, kolikor še ni ali sploh ni

notranja potreba slovenskega človeka.

Vsaka umetnost, pa tudi oblikujoča umetnost je, če je pristna, živa in pravna, za verstvom najmočnejše gibalno, ki preobrazuje ljudi. Brez popolnosti v obliki seveda ni oblikujoče umetnosti, ampak le šušmarstvo; brez vsebine, pa umetnost nima vpliva in nima odmeva.

Vprašanje slovenske oblikujoče umetnosti ni tedaj v tem, da se organizira konzum ali razpečavanje umetnin, da se vzbuja zanimanje za umetnost z razstavami, da se ustanovi nekaka produktivna zadruga umetnikov, ki bi omogočila nakup umetnin tudi širokim ljudskim slojem, ampak pred vsem v tem, da postane slovenska oblikujoča umetnost sposobna, da pritegne slovenskega človeka res sama ob sebi nase. Slovenska oblikujoča umetnost mora dobiti in imeti notranjo

moč in globočino,

da bo res postala duševna potreba naših ljudi. Oblikujoča umetnost je bistvo slovenstva, slovenstvo je skupnost vsega našega dejanja in nehanja, bitnost okoli 1¼ milijona duš.

Vprašanje je, zakaj da manjka naši umetnosti moči in globočine; poiskati je treba vzroke, zakaj da ne najde pravega odmeva ter je treba te vzroke odpraviti.

Duh našega časa je mehanizacija vsega življenja in mišljenja: gonja za dobičkom, sport, rekord, avtomat in stroj prevzemata ljudi in ubijata samostojno mišljenje in čustvovanje. Avtomat ni bil nikdar umetnost, ker naravnost ubija osebnost. Umetnost je pa izraz osebnosti, je in mora biti individualna in je individualna tudi v časih, ko je glasnik cele dobe vsega kolektiva svojega časa. Le v tem smislu je lahko resnična umetnost kolektivna, da je v umetniku, ki mu pa da le osebni pogon umetnostni izraz, razpoloženje kolektiva. Nele nemogoče, naravnost nespametno je mnenje nekega esteta, ki je v odgovoru na Jakopičev »Opomin« zahteval, da se naša oblikujoča umetnost »standardizira«! Tudi ni posebno koristna take vrste propaganda za umetnost, kot si jo nekateri predstavljajo, namreč besedovanje in besedičenje o umetnosti, priporočanje in gnjavljenje občinstva. Umetnina naj vpliva brez besed, brez prisiljenih razlag, sama neposredno. Umetnost ni trgovski artikel in če postane to, usahne sama. Neki ljudje, ki jim je trgovski artikel vse: prepričanje, svoboda in morala, seveda pričakujejo povsodi vsega samo od barantanja. Da bo prava umetnost dobila zopet tal, nele pri nas, ampak po vsi Evropi, je treba delati tako, da se

predružači duševno ozračje sploh.

V ta namen ni noben trud prevelik, kajti sicer bodo padli civilizirani narodi v novo barbarstvo,

v topost, ki bo imela za posledico tudi politično tiranijo, ki vstaja že iz vseh kotov našega kontinenta, in pa gospodarsko suženjstvo. Pri malih narodih je pa pogin kulture še hujši, ker male narode ohranja pri življenju ravno njih kulturna moč, in izgubi svobodo in upanje na blaginjo tudi vsak posameznik, če jo izgubi narodova skupnost. Neumna je tedaj trditev, ki je bila izrečena pred kratkem v nekem ljubljanskem dnevniku, da so »sedaj težki časi, tako težki, da nikoli težji in da čakajo rešitve še vse težji problemi kot je problem slovenske kulture ob namišljenem prepadu«. Ali je kdo za slovensko kulturo ali pa ni in če ni, naj kar naravnost pove, da ni. Res je pri nas nele posameznikom, ampak celim plastem več za jazz-band in za »šmokrastvo« kot za resne abstraktne dobrine.

Med Slovenci ustvarja nezdravo ozračje, ki preprečuje zdravo rast kulture, tudi neka vrsta časnikarstva. Vse kar občinstvo poplituje, preprečuje obenem tudi zanimanje za globokejšo in vrednejšo umetnost. Lov za senzacijami, pretirano priporočanje sporta in organizacij za telesno vzgojo, laskanje lascivnosti in strahovita reklama za bedaste filme ter opevanja filmskih »zvezdnic« in zvezdnikov, ki so jih polni nekateri naši dnevni časopisi — vse to že med mladino ubija zmisel za umetnost, pa naj si bo za književnost, glasbo in predvsem za oblikujočo umetnost. Na plitvi zemlji ne zraste košato drevo. Le duševno plitvim ljudem ugaja lažumetnost. Tudi siromak in preprost človek je pa lahko dostopen za pravo umetnost. Takozvani »šund«, ki ga ponujajo pri nas različni agenti in »umetniki« zlasti iz južnih krajev in ki ga razstavljajo ti »umetniki« tudi že po izložbenih oknih, kupujejo takoiimenovani »boljši« krogi in ga preplačujejo. Ozračje kviri pri nas tudi

lažnivo hvalisanje umetnin,

del pravih slovenskih umetnikov. Če napravi kak naš znani umetnik sicer precej brezpomembno stvar, se že zaženo ter povečujejo delo kot bi bilo čudežno razodetje. To delajo dnevni časnikarji, ki so v umetnostnih stvareh pravi nezalci; dežujejo superlativi na vse strani in tako osmešijo stvar po nepotrebnem in nehote. Občinstvo čuti, da ga imajo za norca in sploh nima potem za resno ne propagande za domačo umetnost ne umetnosti same. Če izvrši kak mlad začetnik poskus, je že cel Izrael pokoncu; marsikak naš človek je pa videl v tujini takih umetnin pri zakotnih trgovcih z umetninami na stote. Pred kratkem je nekdo pisal o »grandioznem« stopnjišču, ki bo pa visoko menda kake 4 m. Vsak manirist je pri nas že Picasso, vsak, ki začne modelirati, že Rodin. Strašno zlorablja reporterji in umet. poročevalci »duhovnost«; vse o čemer se ne da reči ničesar, je »duhovno«, v resnici pa je brez vsebine.

Vse preveč je v sedanji slovenski umetnostni produkciji

narejenosti in mode in premalo oblikovnega znanja.

Oblika in forma ter tehnična dovršenost je pogoj za uspeh v oblikujoči umetnosti. Kaj bi dejali pisatelju, če bi ne znal pravopisa in bi pisal v takem slogu, kot piše kmečki fant dekletu? Oblikujoči umetnik mora vzbuditi občudovanje tudi s svojim tehničnim znanjem, ki ga čuti, čeprav ne razume, tudi opazovalec, ki ni izobražen v umetnosti. Risarsko umetnost, obvladanje oblik pa da le dolgo-trajen študij. Ne posnemanje kakega načina tehnike, ampak osebni slog in popolnost v izražanju sta potrebna.

Naša oblikujoča umetnost, kar se tiče vsebine plava na površini,

ne gre v globino, zato nima dosti odmeva. Oblikujoča umetnost bi morala biti organični izraz duše soljudi, pogoditi bi morala

ton, ki leži v ljudski duši,

da bo zazvenela močno in zmagojuče in ne bo visela v zraku. Čudno je, da se slovenske oblikujoče umetnosti in tudi ne oblikujoče umetnosti drugih evropskih narodov, skoro nič ni prijel resnoba današnjih dni, ne po predmetu, ampak po notranjem občutju. Kakor je n. pr. barok v bistvu izraz razkošja in pompoznosti svoje dobe, tako ni moderna oblikujoča umetnost šla skozi naš čas in nima njegovega znaka, kajti primitivnost v oblikah in takozvani konstruktivizem ni notranja vsebina, ampak prepadanje oblike. Čudno je, da v slovenski oblikujoči umetnosti ni nobenih odsevov slovenske nesreče, razgrzanosti naše zemlje, pobitosti slovenske duše — pa saj tudi slovenski pisatelj še ni napisal našega dokumenta. Domalega vse slike in sličice, kipi in grafika so brez izraza naših bolečin, dostikrat kakor bi bili porojeni drugod. Ne gre za predmet, gre za notranjo vsebino.

Treba je pri nas tudi

notranje reforme umetnika,

da bo postala slovenska oblikujoča umetnost kladivo za zvon

duše slovenskega človeka. Takrat bo imela večji odmev med nami in boljše gmotno stališče. Med nami in tudi drugod v svetu, ker bo pristna in globoka, močna in živa.

OPAZOVALEC

Kako je v Slovenski Krajini?

Pestre so zgodbe slovenske zemlje! In taka je tudi zgodba Slovenske krajine — ki jo običajno imenujejo Prekmurje — ki je ostanek velike slovenske zemlje panonske. In leta 1919. je prišlo narodno osvobojenje tudi zanjo. Bila je to zemlja, kjer slovenskih šol ni bilo, slovenski poslanci niso zastopali ljudstva nikjer — skratka: O vsem tistem, kar je gibalo narod v Sloveniji, ni vedel razen nekaterih izjem v glavnem nihče ničesar. In sedaj je prišla — slovenska šola, slovenska uprava itd. Danes je minilo že trinajst let od tistega časa in vendar pravijo, da v Slovenski krajini ni, recimo, narodne zavesti, morebiti slovenskega čutenja in podobno. Drugim spet pa je že gasilsko društvo »nositelj nacionalne in državne ideje« in podobno. Pa se zdi, da ni pravice na nobeni strani. Da spoznamo resnično dejstvo, tedaj moramo poznati večrajšjo minulo tega ljudstva. Petnajst let pred koncem svetovne vojne se je začelo od strani katoliške duhovščine izdajanje in širjenje slovenskega koledarja, listov itd. Že tu je jasno, da je bilo na katoliški strani vse drugače nego na protestantski, kjer so začeli z izdajanjem slovenskega lista šele leta 1932. in so opustili madžarski črkopis šele lani (dočim katoliki že pred vojno)! Naštelo bi se lahko še več momentov, toda danes smo že preblizu osebam in predaleč od časa, ko bi lahko govorili o vsem kakor je bilo. — Tako je bilo notranje stanje slovenskega čutenja in narodne zavesti ob osvobojenju. Tedaj pa se je začelo žalostno poglavje o »Sibiriji«, in ni bilo svobodno javno in uspešno izreči zaslužnim ter slovenskim domačim možem odločne besede: ne tako! Danes je že marsikomu tudi v Ljubljani znano, da niso prihajali zlasti prva leta v Slovensko krajino najboljši uradniki. Z ošabnostjo in diktaturo pa se pri tako prvotnem in domačem ljudstvu, kakršno je v Slovenski krajini, vsaj nič dobrega ne doseže. Torej »narodno delo« prenapetežev in podobnih ljudi v tem in onem gnezdu ali v kaki gostilni ni moglo roditi dobrega sadu. Temu je še sekundirala nova ljubljanska žurnalistika, tako da so nas le razkričali v svetu — dali pa nič! Kar imamo, smo si pridobili sami.

Vprašam: Koliko slovenskih knjižnic so ustanovili v trinajstih letih učitelji po naših vaseh v Slovenski krajini? In koliko preprostih, odkritosrčnih in človeških pogovorov se je vršilo med njimi ter med ljudstvom? To bi bilo delo učiteljstva za gojenje narodne zavesti! Izjemam vsa čast, večini pa — krivdo za današnje stanje! In ostalo uradništvo? Rekli so, da je naš človek suženjski pred uradnikom, »višjim človekom«; če je kdaj res, tedaj — po pravilnem razmerju!

Bobnanje mas v stranke in organizacije, ki jih je sama laž — to je bilo ono veličastno delo »za narod«, ki govore o njem kolone časnikov. Sem se podajte, sodniki, in sodite najprej »velezaslužne kulturne delavce«!

D o m a č i n.

Bavarci in Prusi

Nezaupljivost proti pruski diktauri.

Nemčija je zvezna država. In sicer obstaja iz osemnajstih držav. Največja je Prusija, saj ima precej nad polovico obsega in prebivalstva vse Nemčije. Od časa, ko je bila nekdanja Avstrija dokončno od Bismarcka izrinjena iz nemške zveze, je bila zategadelj Prusija, zlasti na zunaj, nekaj nosilec nemške politike. Le na znotraj je bil njen vpliv nekaj manjši, kolikor je šlo za izvenprusko Nemčijo.

Sedaj kaže, kakor da bi se hotelo to izpremeniti. Vsaj tisti pruski junkerji in generali bi radi tako, ki jim je pomagal Hindenburg pred nekaj meseci do vlade. V Prusiji so takoj in korenito pometli prejšnjo demokratično vlado in hkratu ves demokratični vladni sestav. Doslej jim je šlo delo razmeroma gladko od rok. Odpora, vsaj resnejšega še ni bilo od nikoder. Kaj čuda, če jim je zrastle pogum. Pogum, ki je hkratu gnan od zavesti, da tudi pruska diktatura ne bo varna, dokler bo v nemški zvezi poleg Prusije tudi cela vrsta demokratično vladanih in upravljanih, čeprav majhnih držav.

Največja nemška država za Prusijo je Bavarska. V vsakem pogledu njeno nasprotje, zlasti kulturno in zgodovinsko, je kakor vnaprej določena, zastopati proti Prusiji koristi malih nemških držav in demokratične, samoupravne misli.

In tega se Bavarska popolnoma zaveda. Da je ta zavest še prav posebno živa, k temu je gotovo pripomogla nezaupljivost načeznega Bavarca do Prusov vobče. Zato spremlja tudi vsak korak nemškega ministrskega predsednika Papena prav posebno pozorno.

Demontiranje pruske državne samostojnosti.

Ne brez razloga! Korakoma skuša Papen odpraviti vsaktero prusko državno samostojnost in jo podrediti osrednji državni oblasti.

Ta državna oblast, ki bi obsegala oblast vse Nemčije, združene z oblastjo Prusije, bi seveda

zlahka krotila in ukrotila vse druge nemške zvezne države in jih podredila — Berlinu.

V tem imamo tudi ključ do uganke, kako da Prusija in njeni junkerji sploh trpe, da jim jemlje Papen eno pristojnost za drugo, eno samostojno pravico za drugo. Kajti ta nova Nemčija, vladana iz Berlina in podrejena Berlinu, bi seveda ne bila nič drugega, nego povečana Prusija. In v tej Prusiji bi bili njeni fevdalci varni pred različnimi poskusi in napravami demokratične južne in zapadne Nemčije, varni bi bili zlasti in še bolj pred množicami, ki jih je privedla demokratična weimarska ustava celo v Prusiji do oblasti, varni bi bili pred različnimi socialističnimi poskusi — to se pravi, vsaj mislijo, da bi bili varni.

Prav zadnje čase se širijo vesti, da hoče Papen združiti posamezna pruska ministrstva v istovrstnimi nemškimi in jih podrediti eni osebi v nekakšni personalni uniji. S tem bi se dejansko spojili pruska in nemškodržavna oblast, čeprav bi bila formalna združitev odložena na poznejši čas.

Bavarci proti pruski nadvladi in za zvezno državo.

Papenova vlada sicer še ni uradno razglasila teh svojih nakan. Toda že zgolj govornice so za Bavarsko dovolj, da je postala še bolj nezaupljiva do nje. Bavarski listi opozarjajo na Papenove federalistične izjave in svare pred vsakterimi načrti, ki izpodkopujejo nemški federalistični državni sistem, in groze hkratu, da bo Bavarska najbolj odločen in oster nasprotnik kakršnegakoli poskusa, da se diktatorično uredi razmerje med državo in zveznimi deželami. Neki list pristavlja izrecno, da ne bodo Bavarci nikoli priznali kake nove pruske nadvlade.

Še vse bolj razločno govori bavarski ministrski predsednik Held.

»Nemčija ne rabi nobenega carja!«

je zaklical te dni z nekega zborovanja v Pfalci na naslov Papena in — Hindenburga. In glede na Papenovo zagotavljanje, da je pripadnik federalizma, je še pristavil: »Kdor pošlje kaki deželi državne komisarja, pa še trdi, da je federalist, ta je samo še smešna prikazen.«

Ali je sploh še mogoče, bolj razločno govoriti? In pomniti je treba: tako govori ministrski predsednik nemške zvezne države ministrskemu predsedniku nemške državne zveze.

Nemški ustavni boj je zelo poučen za vsakogar, ki proučuje ustroj sodobnih držav in ki hoče hkratu raziskati vzroke državnopravnih stisk in upravnih zadržev, ki ovirajo vsako rodovitno delo v večini evropskih držav in jih peljajo iz krize v krizo. In prav iz sodobne nemške državne krize bi se marsikateri državnik lahko naučil marsičesa — seveda le, če je sploh voljan, se česa naučiti ...

Še enkrat: Bavarci in Prusi

Najnovejša, najznačilnejša in najpomembnejša vest iz Berlina pravi, da zahteva Papen opravičilo od bavarskega ministrskega predsednika zaradi njegovih izzivajočih govorov. Dokler tega ne dobi, se ne bo vrnil njegov zastopnik v bavarsko glavno mesto. Z drugimi besedami: Nemčija je prekinila diplomatske zvez z lastno zvezno državo, Bavarsko. Razmerje med nemškimi državami je torej že nekako tisto, ki mu sledi v meddržavnem razmerju vojna napoved.

Kako se bo stvar nadalje razvijala, je res težko reči. Da gre pot Nemčije v smeri razkola, smo že večkrat povdarjali. Tragična usoda Nemčije je pač, da si je izbrala generala za predsednika v najbolj kritični dobi. Kajti generali so pač vajeni ukazovati, niso pa vajeni poslušati. Tudi najvišji državni opravniki pa mora znati poslušati, poslušati ljudstvo in njegove resnične zastopnike. Zlasti velja to za sodobno državo z njenim zamotanim državnim ustrojem, ki se ne da upravljati po načelih, kakor kak orientalski kanat.

Med tem letajo po ovinkih grožnje sem in tja. Papen grozi Heldu po svojih oprodah, da mu bo poslal državnega komisarja, kakor Prusom. Held pa odgovarja, da ga bo takoj dal zapreti, ko prestopi bavarsko mejo.

Za sedaj se godi vse to v eni državi.

Joseph Caillaux pravi: „Več luči!“

Caillaux je 24. oktobra t. l. predaval na Dunaju v novi dvorani bivšega cesarskega dvora. Caillaux, bivši francoski ministrski predsednik, je bil med svetovno vojno obsojen zaradi protidržavnosti, in je eden izmed najrazboritejših francoskih politikov ter kot odlični finančni talent predsednik finančnega odseka francoskega senata. Za to je njegovo mnenje o svetovni krizi, o kateri je predaval na Dunaju, vredno, da ga omenimo.

Caillaux pravi, da je sedanja gospodarska kriza take vrste, da nima nobenega primera v zgodovini. Kaj radi primerjajo ljudje brez globočjega pregleda današnje gospodarske svetovne stanje s prejšnjimi krizami ter nasvetujejo zastarala zdravila. Bile so pač že delne krize, da bi gospodarska kriza

zajela cel svet, čeprav ne v enaki meri, pa doslej še ni bilo. Caillaux je povdarjal, da govori kot svetovljan, ne francoski državljani, ker gre sedaj za svetovno kulturo, ki se danes maje in je na vagi. Bismarck je leta 1880 začel s protekcionizmom, kmalu so mu pa sledile ostale države. Le Anglija je še ostala svobodni trgovini zvesta. V začetku je protekcionizmom varoval povsodi le domačo industrijo, kmalu je pa nastopil agresivni protekcionizem, ki je hotel doma drago prodajati za to, da bi lažje v inozemstvu izpodrival z domačimi izdelki tuje industrijske izdelke. Svetovna vojna je popolnoma preobrnila dotedanje stike v svetovnem gospodarstvu. Pred vojno je Evropa, ki je bila tovarna za ves svet, svoje tovarniške izdelke prodajala lahko po vsem svetu in je za to dobivala v zameno poljedelske produkte. Vojna je pa vse te zveze razdrila. Mnogim deželam je zaprla dostop do morja, v drugih deželah je pa vojna produkcija onemogočila vsako drugo udejstvovanje. Tako so začeli preskrbljati drugi kontinenti narode, ki so prišli v stisko in so nastale nove velike industrije. Ta razvoj se je nadaljeval po koncu vojne v še večjem obsegu, nastale so silovite carinske ograje v Evropi sami. Izbruhnila je gospodarska kriza kot orkan po celem svetu.

Vprašanje je, kaj napravimo? Ali naj gremo v kolektivizem? Toda tudi komunizem je vendar tudi neke vrste kapitalizem, ker kapital bo vedno potreben.

Že več let pripovedujejo, da bo boljše. Če pa ne bomo zbrali svojih moči, da krizo ubijemo, bo ubila kriza nas. Vsa težava in težišče je v tem, da se spravi ta konzum in produkcija v pravo medsebojno razmerje. Caillaux misli, da je treba ustanoviti neko vrhovno oblast, ki bo posegala v razvoj in gibanje produkcije in ji dajala smernice. Banke naj bi vodile trezno kreditno politiko tako, da bi se produkcija razvijala na tak način, da bi bila v sorazmerju s konzumom. Svet je zaostal v moralnem in umstvenem razvoju in ni šel vstric z gmotnim razvitkom. Telo se je orjaško razvilo, duševno smo pa zaostali.

Sokol ostane demokratičen

Pod tem naslovom poroča poluradna »Prager Presse«:

Fašistovski hrup v južni Češki je napotil tamošnje sokolsko župo, da je vprašala centralo o razmerju Sokola do fašizma. Na to je odgovoril sokolski list »Věstnik« takole:

Fašizem je nedemokratično gibanje, ki stremi za diktaturo. Zgodovina pa nas uči, da je za naš narod najprikladnejši demokratični in republikanski ustroj. Zastonj vprašujemo, kje naj začne pri nas fašizem svoje delo, da dvigne gospodarski standard ljudstva, da poživi obrt in trgovino, da zboljša položaj našega kmeta. Fašizem hodi pri nas v krivuljah in živi od zanikovanja in od očitkov, da je vsak drugi človek tat. Čuditi se ni, če mu podležejo slabotni značaji. Sokol stoji izven političnih in strankarskih borb. Ne more pa ostati ravnodušen nasproti tistim, ki zastrupljajo ozračje, izpodkopujejo red in hočejo ubiti zaupanje ljudstva v bodočnost. Občnega zdravila proti fašizmu ni, ravnati je treba po posebnih razmerah in ostati buden. Delo Sokola naj pokaže, da narod, ki ima »Sokola«, ne potrebuje fašizma.

Socializem s prirastkom

Narodnih socialistov je tudi pri nas nekaj. So to neke vrste ljudje, ki se ne morejo odločiti za nobeno stran, a po navadi sodelujejo s kako stranko, ki je pravkar na vladi. Če je ta stranka še tako kapitalistična, teh »socialistov« ne moti.

Tudi Nemci imajo svoje narodne socialiste. Njihov socializem sega precej daleč v zgodovino: prav do pruskega kralja Friderika Velikega. Malo težko je sicer spraviti tega kralja in njegovo življenje in mišljenje v sklad s sodobnim socializmom. Vendar — narodnemu socializmu se je posrečilo tudi to.

Zato ne iznenadi nikogar, če ima nemška narodno-socialistična stranka prav odlične aristokrate v svoji sredi. Namreč ne aristokratov duha, ampak aristokrate, ki so nastali po slučajnostih zakonskih postelj. Nedavno tega so ti aristokrati izdali oklic za nemške narodne socialiste in njihovega vodjo Hitlerja. Vsebine tega oklica ne bomo navajali, res škoda časa, saj vsak ve, kaj pomeni tak oklic, ki ga vsak hip vabi s tega ali drugega cestnega vogla. Vsak ve tudi, da se po vsebini ne ločijo dosti.

Marsikoga bo pa zanimalo, kdo je vse podpisal ta oklic. Naštetimo jih torej nekaj: Avgust Viljem, princ Hohenzollern; Jozua Kristijan, princ Schaumburg-Lippe; Karl Edvard, vojvoda Koburški; Ernst grof Reventlow — pa tako naprej!

Sicer pa — zakaj ne bi? Saj vidimo vsak hip, kaj vse prenese dobro izurjena podložniška pamet.

Več poguma do resnice!

Pod tem naslovom piše nemški vseučiliški profesor Fritz Kern med drugim:

»Stiska umetnosti vladanja, kakor jo vidimo skoraj v vseh deželah, je do polovice posledica pomanjkanja poguma do resnice. Kakor v vojni narašča zopet prepad med vladami, ki obdelujejo »nastroj« ljudstva, in med ljudstvi, ki ne zaupajo niti tehnično pravilnim ukrepom vlad, ker ni videti nobenega verjetnega namena vladne politike.

S stoodstotno narodno zavednostjo je prav tako nemogoče trajno voditi ljudstvo, kakor med vojno, kajti ljudje hočejo videti, kam gre pot. Vsem resnim politikom znana resnica je, da danes ne morejo več posamezni evropski narodi vsak zase živeti, kaj šele uspevati. Ta resnica bi kot skupno geslo vseh državnikov ustvarila vero, da uspe njihovo prizadevanje, s čimer bi hkratu ustvarili nastroj za potrebno zaupanje.

Če bi hotele vse vlade očitno stremeti k tistemu, kar si je zapisala na zastavo pravkar v Baslu ustanovljena »Evropska stranka«, bi jim dotekale sile, ki si jih moremo danes komaj misliti.

Nemški znanstvenik je povedal s tem samo nekaj, česar se ljudske množice že zavedajo. Ne zavedajo se jih samo še razni njihovi samozvani vodniki.

Pojasnilo

Naš list je priobčil v 14. številki dne 21. oktobra t. l. notico »Čin generoznosti«, na katero je odgovoril »Ponedeljski Slovenec« v članku »Več časnikarske lojalnosti« dne 31. oktobra t. l. Izjavljamo, da naša notica ni imela namena osebno koga napadati ali komu kaj podtikati, ker nam je vsaka osebna polemika tuja in nasprotna smernicam našega lista.

DEJSTVA IN DOGODKI

Našim naročnikom!

Prosimo vse, ki jim je potekla četrtletna naročnina ali ki naročnine sploh še niso poravnali, da se spomnijo svoje dolžnosti. Poslužite se položnice, ki jo priložimo prihodnji številk!

*

Jugoslovansko akademsko društvo

»TRIGLAV« v Ljubljani

bo priredilo

5. in 6. nov. 1932 v beli dvorani hotela »Union«

ZBOR MLADEGA »TRIGLAVA«

s sledečimi predavanji:

Duhovni obraz mlade generacije (France Bajd).

Etos slovenstva (Josip Vidmar).

Narodna vzgoja (dr. Stanko Leben).

Problemi XX. stoletja (dr. Fran Zwitter).

Vloga individualnosti v novi dobi (dr. Lado Vavpetič).

Predavanja se bodo vršila oba dneva ves dan in se bodo začela dop. ob 1/2 10. uri, pop. ob 3. uri.

Vljudno Vas vabimo, da se zbora udeležite.

Odbor J. A. D. »Triglava«.

GOSPODARSTVO

Evropska denarna enotnost

Na evropskem zborovanju v Baslu je poročal zastopnik Berlinske trgovinske družbe Hans Fürstenberg o evropski vrednotni zvezi. Obširneje poročilo o njegovem predavanju je prinesel »Berliner Tageblatt«. Mi posnamemo iz njega nekaj najbolj važnih in zanimivih misli.

Tile trije ukrepi so potrebni za obnovev evropskih denarnih veljav: poenotenje, denarna in veljavnostna zveza. Če bi samo poenotili različne veljave, bi že veliko dosegli. Saj še ni dolgo tega, kar so spoznali tehniki, da je enotna mera nujno potrebna. In uvedba meterske mere je stala spčetka ne malo truda — danes pa si skoraj ne moremo misliti Evrope brez metrske mere. Sicer je pa že imelo več evropskih držav pred vojno vsaj enotna načela glede veljave. Zato menda ne bo težko, vsaj ta načela obnoviti, če hočemo sploh kdaj priti do urejenega denarstva. Kajti danes niti ni mogoče govoriti o kakem evropskem denarstvu.

Najprej je treba enotnih načel glede veljave, preko teh načel bo šele mogoče priti do

skupnih denarnih in vrednostnih enot.

Seveda bodo morale izpremeniti države svoje denarne enote. To bo zlasti za Nemčijo lahko, ki ima preveliko denarno enoto, marko. Sosedje Nemčije, Francija, Belgija, Češko-Slovaška so prav zaradi svojih malih vrednostnih enot lahko ceneje proizvajali, nego Nemčija.

V zvezi s tem je vprašanje devalvacije. Te ni mogoče drugače izvesti, nego na meddržavni osnovi. Bila bi neke vrste operacija, ki bi

znižala zlato vrednost denarne enote,

ne da bi sicer izpremenila veljavo. V meddržavnem prometu bi imela za posledico povišanje cen blaga, med tem ko bi ostale cene v notranjem stalne. Zategadelj je program

poenotenja veljave, kolikor gre za zmanjšanje denarne enote, v soglasju z osnovno mislijo devalvacije.

Od te strani se torej ni bati ovir. Tudi bi izginil zlokobni značaj devalvacije, brž ko bi stala v ospredju enotnost evropskih veljav.

Če pa je marka kot vrednotna enota prevelika, so morda vendar nekatere enote premajhne. Pred vojno je bil frank latinske denarne zveze najnižja vrednotna enota. Ko so se pa ustanovile evropske vrednote, sta dve tretjini od njih nižji od franka. K nesreči so se vrednote ustanovile v času, ko so bile cene blaga še visoko nad predvojnimi cenami.

Izhod iz vseh teh vprašanj nam kaže zgled Belgije. Treba si bo namreč usvojiti misel belgijskih finančnikov in stremeti k računski enoti kakor je »Belga«.

Ta enota naj bi bila razmeroma majhna in naj bi se imenovala

»Evropa«.

K njej bi pristopile razne nacionalne vrednotne enote v čim bolj priprostem razmerju, ker popolnega poenotenja za zdaj še ne smemo pričakovati.

Morda bi kazalo, ustanoviti enoto z 20 zlatimi centimi ali 16 pfenigi. S tem bi bila dana podstava za kasnejše poenotenje.

Pri urejenem vrednostnem in denarnem stavu bi se zabrisale meje med dogovori glede vrednot in glede denarja. Ne da bi se dotikali vprašanja, če moremo ostati v Evropi pri zlati veljavi, je vendar dobro vedeti, da so zlasti v Ameriki močne struje, ki hočejo uveljaviti srebro v tej ali drugi obliki kot podlago za denarno vrednoto. Bržčas bi povrnitev k srebrni veljavi olajšala rešitev tega vprašanja. Na ta način bi lažje posegli nazaj k vzorcu latinske denarne zveze.

Tako bi mogli tudi razmišljati o tem, da se poenotijo pravila posameznih evropskih novčnih bank z namenom, da se tako napravi pot evropskemu centralnemu novčnemu organu.

To velja zlasti za predpise glede kritja, ki so sedaj dostikrat čisto samovoljni. Urediti bi bilo treba tudi diskontno, devizno in zlato politiko, in krog bi bil sklenjen.

Trgovinska vojna med večino evropskih dežel je naredila umetne ovire, ki onemogočujejo na našem kontinentu naravno izravnavo razmerij med stroški in cenami in ki jo bodo tudi v bodoče še znatno ovirale. To neizravnano je treba upoštevati, ko se bavimo z vprašanjem denarnih veljav.

Če hočemo vrednotne probleme korenito urediti, moramo natančno raziskati stroške in cene v posameznih deželah. Vendar pa ni treba čakati teh izsledkov, kajti hkratu bi lahko poenotili denarne in vrednotne podstave in se sporazumeli glede skupne računске enote.

Da dosežemo v bodočnosti trajno veljavne vrednote, moramo pridobiti zanje zaupanje tu- in inozemstva. Vendar bi pa že samo dejstvo evropske vrednotne zveze vplivalo tako pomirjujoče, da bi se javljne bilo treba bati, da bi na evropski strani mogel kdo omajati zaupanje.

Težje bo z izvenevropskimi kreditnimi odnošaji. Sicer smemo upati sedaj po Lausanni, da evropski vojni dolgovi ne bodo več v toliki meri tlačili evropskega gospodarstva. Toda tlačili ga bodo velikanski zasebni dolgovi, ki jih bo treba v katerikoli obliki konsolidirati ali poravnati. To gotovo ne bo lahko, in upniki bodo pripravljene sodelovati le, če morejo računati tudi na lasten uspeh. Pa tudi to zaupanje si moremo zagotoviti samo tako, da uvrstimo srednjeevropsko gospodarsko ozemlje v svetovno gospodarstvo.

Gotovo pa je, da za pobijanje sedanje mednarodne kreditne panike ni boljšega sredstva, kakor evropske vrednotne pogodbe. Kajti zdaj ve vsak, da pomeni

kredit in zaupanje eno in isto.

Kakor je majhen kredit posameznih evropskih dežel, tako bi bil velik kredit duhovno enotne Evrope, ki bi se pripravljala, da zasnuje skupno gospodarstvo.

Največja korist evropske vrednotne zveze bi bila v tem, da bi se obnovilo splošno zaupanje. Zaupanje evropskih držav druge do druge, ki bi se pokazalo v vrednotni zvezi, bi postalo brezprimerno važen činitelj zedinjenja.

K temu bi prišlo tudi nemalo praktičnih koristi. Gospodarski promet med evropskimi državami bi narastel, kapital bi se prelival v kraje, kjer bi bil gospodarsko najbolj donosen, in težka in naporna obnova evropskega gospodarstva bi se izvršila za veliko let poprej.

Proč od avtarkije

Glede avtarkije, to je načela, da zadovoljuj vsak narod gospodarsko in če le mogoče tudi kulturno, sam sebi, da naj se torej vsak narod, bolje vsaka država, čim bolj zapre pred proizvodi tujine, — smo že pisali in večkrat zavzeli stališče.

Nemški mesečnik »Stimmen der Zeit« prinaša o avtarkiji daljšo študijo, ki jo končuje z besedami:

»23 milijonov brezposelnih trpi za to, kar je zagrešila politična nespamet pri gospodarstvu. Naravnost usodno pa je, da se sicer nočejo preveljaviti stiske prav v vrline, pač pa hočejo narediti iz brezumnosti teorijo in sistem. To je usodni pomen današnjega spora o avtarkiji!«

Tudi Francija proti omejevanju gospodarskega prometa

Francija spada med dežele, ki so tudi gospodarsko nekam najbolj zaokrožene. Zemlja je rodovitna in rodi toliko, da bi Francozom ne bilo treba umirati lakote, pa če bi jim ves svet zaprl svoje meje, in prav tako imajo dovolj razvito industrijo, da jih preskrbi z vsem potrebnim. Zato Francozi že zdavnaj pred vojno niso imeli potrebe, izseljevati se, narobe, veliko izselnikov iz osrednje in vzhodne Evrope, celo iz Afrike, si je našlo prav v Franciji dela in jela.

Poročali smo že, da je tudi Franciji sedanja velika stiska dala povod, da se je začela gospodarsko zapirati pred svetom. Toda vse kaže, da so jo izučile slabe izkušnje, in da je odločena, končati avtarkično politiko.

Ne davno tega je govoril francoski trgovinski minister Durand o franc. gospodarski politiki. Francija se ne sme omejiti sama nase kljub svojemu bogastvu in ne sme pospeševati avtarkije. Zato hoče Francija zopet svojo carinsko svobodo in odpovedati vse trgovinske pogodbe, ki jo ovirajo. Sicer pa je prepričan, da se gospodarske razmere počasi izboljšujejo.

Uradniške zbornice

»Naš glas«, list za državne nametščence in upokojence, poroča pod naslovom »Najvažnejše vprašanje« o socialnem položaju državnih uslužbencev. Ugotavlja med drugim, da imajo vsi drugi stanovi priliko, braniti svoje koristi v stanovskih organizacijah, le uradniki jo nimajo. Razen tega jim jemlje zakon tudi pasivno volilno pravico za parlament. Tako se uradništvu nikjer ni mogoče uveljaviti. Zato po pravici izprašuje, kje je

načrt za ustanovitev uradniških zbornic.

Opozarja tudi, da je na vsak način treba najti izhod iz današnjega stanja, ki ne samo ugonablja uradništvo, ampak ki z njegovim obuboževanjem tudi občutno škoduje vsem pridobitnim stanovom.

Našim prijateljem!

Ali ste že poravnali naročnino? Ali ste nam nabrali novih naročnikov - plačnikov? Vaše simpatije so nam dragocene, a same ne zadostujejo. Ne zahtevajte žrtev samo od drugih. Prihodnji številki priložimo položnico.

SLOVSTVO

D. S. Merežkovskij:

Napoleon

(Nadaljevanje.)

To je čudež Bonaparta: v dveh tednih se preobraža »beraška drhal«, »razbojniška svojat« sansculottov v makedonske falange Aleksandra, v rimske legije Cezarja — v vojske, kakor jih ni bilo dva tisoč let.

10. aprila se je vojna začela, a 26-tega govori v oklicu na vojsko: »Vojščaki! V petnajstih dneh ste si priborili šest zmag, vzeli ste eno in dvajset zastav, pet in petdeset topov in nekaj trdnjav; osvojili se si najbogatejši del Piemonta... Brez vsega ste bili, pa ste vse nadomestili: dobili ste bitke brez topov, šli ste čez reke brez mostov, delali ste brze pohode brez čevljev, bivakirali ste brez žganja in često tudi brez kruha. Samo republikanske falange, vojščaki svobode, so bili sposobni trpeti, kar ste vi pretrpeli. Hvala vam, vojščaki!... Toda ničesar še niste napravili v primeri s tem, kar vam še ostaja, da napravite.«¹⁰

Ko jim kaže z višin Monte zemola, v blesku jutra in spomladi, nepregledne cvetoče ravnine Lombardije, obljubljeno deželo, — takrat kričijo vsi in ploskajo z rokami od radosti: »Italija! Italija!« Prav vsa vojska leti hkratu z vodnikom: »Svet je uhajal pod meno, kakor da bi bil letel po zraku!«

Mesec cvetja april-floréal, je v vsem; vse je jutranje mlado, pomladansko-veselo. »Nič se ne more primerjati z njihovo hrabrostjo, razen veselosti,« poroča Bonaparte direktoriju.¹¹ Samo prostovoljna hrabrost in veselost vojske je bila enaka njenemu uboštvu, se spominja Stendhal, ki se je udeležil pohoda. »Ljudje so se smejali in prepevali ves dan.«¹² Morda umrejo že jutri, a danes pojejo in se smejejo, kakor se je nekoč smejal in pel pod prav tem italijanskim nebom, pod temno-sinjim nebom umbrijskim, sveti »sansculott«, Frančišek Asiški.

Vsa ta vesela vojna je bila, kakor nevihta v začetku maja:

Porečeš: lahkoživa Heba,
ko Zevsu orla je krmila,
brž hudournu kupo z neba
smeje po zemlji je razlila.¹³

Kupico najopojnejšega vina — svobode. »Ljudstvo Italije! Francoska vojska prihaja, da razbije vaše verige; francoski narod je prijatelj vseh narodov. Pridite mu nasproti... Verjemite, mi želimo hudega zgolj vašim trinogom.«¹⁴ — »Mi smo vaši prijatelji, potomci Brutov, Scipionov in vseh velikih mož davnine. Da vzpostavimo Kapitoli, da znova postavimo nanj kipe junakov... da prebudimo rimsko ljudstvo, ki ga je uspavalo stoletno suženjstvo, — vse to bo plod naših zmag.«¹⁵

Prvi prepoved klasične davnine se je izvršil prav tu, v Italiji, v misli, v umetniškem oblikovanju, a drugi se vrši v živih ljudeh, v resničnosti. Vsi ti mladi junaki — Lannes, Muironi, Desaixi, in koliko je še drugih, nepoznanih, — so čisti, trdi, jasni, ravni kakor meči, — prav kakor starodavni junaki, ki so prišli vnovič na svet. In sredi njih Bonaparte, najbolj hraber izmed vseh. »V naših dneh ne misli nihče na kaj velikega; jaz sam bom za zgled.«¹⁶ »Takrat sem preziral vse, kar ni slava.«¹⁷ Toda včasih se zdi, da prezira — tudi slavo; komaj se skloni, da požanje njene lavorike, komaj se poniža k njej z večje višine, nego je slava, — s kakšne, tega morda niti sam še ne ve.

Velikodušno zagovarja premaganega sovražnika, sedemdesetletnega hrabrega avstrijskega feldmaršala Wurmserja. Piše nadvojvodu Karlu, predlagaje mu mir: »Kaj nismo že dovolj pobili ljudi in jim naredili hudega? Kar se tiče mene, mi je dražje življenje enega samega človeka, nego vse zmage.«¹⁸ »Tak človek, kakor jaz, pljuje na življenje milijona ljudi,« reče pozneje.¹⁹ Glumač, commediant, ga zaznamuje papež. Toda ljudje vobče niso neumni: s samo »hinavščino« jih ne prevaraš, zlasti ne v vojni, kjer se razgaljajo človeške duše, kakor meči, in kjer je potrebna hrabrost, a hrabrosti po čudoviti besedi Bonaparta »ne moreš ponarediti: ta krepost se odteguje hinavstvu.«²⁰

Ne, treba mu je samo pogledati v obraz, pa razumeš, da je v njem vendarle resnica. Čemu taka žalost, skoro nezemeljska, na tem obrazu? Ali ni preroško-resna beseda generala Thiébaulta: »Nekoč, v drevoredu des Feillants sem ga zagledal kot žrtve? In v prvem svitu slave — vzhajajočega sonca, ali že ve — p o m n i zvezdno noč, Sv. Heleno, »mali otok«?

Vsi opisi bitk, tudi Napoleonovi, so za nevesčaka dolgočasni. Bitka, to je blisk: kdo more oblikovati in zadržati blisk? Kvečjemu lahko zaznamujemo geometrične točke njegovega poleta, da ponazorimo moč nevihte.

Montenotte — 12. aprila, Millesimo — 14., Dego — 15., Mondovi — 22., Cherasco — 25., Lodi — 10. maja: zmaga za zmago, blisk za bliskom. V dveh tednih je osvojen Piemont, ulomljena so vrata Italije. In dalje skoraj s prav tisto bliskovito hitrostjo: Lodi, Lonato, Castiglione, Rovredo, Bassano, Arcole, Rivoli, Favorita, Tagliamento. V

¹⁰ Lacroix, 170.

¹¹ Ségur, I. 232.

¹² Stendhal, 127.

¹³ Tjutčev, Pomladanska nevihta.

¹⁴ Lacroix, 170.

¹⁵ Lacour-Gayet, 33.

¹⁶ Ibid., 33.

¹⁷ Antommarchi, I. 38.

¹⁸ Lacour-Gayet, 40.

¹⁹ Metternich, I. 147. — Taine, Les origines de la France contemporaine, éd. Hachette, IX. 141.

²⁰ J. Bertaut, Virilités, 181.

devetnajstih mesecih je zavojevana Italija s Tirolsko, in Bonaparte je pred dunajskimi vrati.

V tem vencu zmag so trije demanti: Lodi, Arcole, Rivoli.

Kakor otroška igra se kaže Lodi, kakor da je Bonaparte uganil, da se hočejo vojščaki poigrati, a morda se je tudi samemu zahotelo preizkusiti usodo, »postaviti vse na eno karto.«²¹ Vsaka igra je brez koristi, toda tudi slava in lepota — vse igre bogov so brezkoristne, in čim bolj brezkoristne so, tem bolj so božanstvene.

Bonaparte je šel nad Milan. Da pride tja, nikakor ni bilo treba iti čez Addo po lodijskem mostu, že celo pa je bilo očitno, da tega ni bilo mogoče napraviti igraje: most je branilo deset tisoč avstrijskih bajonetov s tridesetimi topovi. Toda Bonaparte je vedel, kaj dela. Razvrstil je svoje grenadirje v dve koloni: eno je skril v zasado, a drugo je poslal na most. Ko je pritekla do njegove srede, se je glava kolone pod strašnim kartečnim ognjem ustavila, kakor da bi se hotela vrniti. Zastalo je tudi Bonapartovo srce, okrepnelo je, kakor igralcu, ki je stavil preveč na eno kocko. Toda to je bil samo trenutek med dvema utripoma srca: znova mu je zabilo, in sicer od radosti. Glava kolone se je silno zredčila, toda ni se umiknila. Ljudje so splezali po podpegah v reko, otipali pregaz, prišli na breg in se razpršili po polju v strelski verigi; delali so se, kakor da hočejo obhoditi avstrijsko vrsto, in so potegnili nase ogenj baterije. Prav ta trenutek je druga kolona, izpuščena iz zasede na most, silovito naskočila, in predno so se Avstrijci zavedli, so jih Francozi napadli z bajoneti, osvojili si baterijo, in most je bil prekoračen.

Tako preprosto je bilo vse, da je lahko otrok razumel; in ljudje so razumeli. Sila veliko preprostih lesorezov »Prehod čez lodijski most« se je pojavilo ne samo v Franciji, ampak tudi v Nemčiji, v Angliji. Imena Bonaparte še niti niso znali pravilno izgovarjati, a slava se ga je že polastila in ga ponesla, in raztrobila ga je tisočkrat. Legel je spat kot francoski junak, a vstal je kot evropski. »Niti Vendémiaire, celo Montenotte ne,« je rad pravil pozneje, »mi nista vdahnila misli, da sem človek višje vrste; šele po Lodiju mi je prišla ta misel; takrat se je vnela v meni prva iskra visokega častiljubja.«²²

Preprosto je bilo to junaštvo, toda samo Bonaparte je bil sposoben za tako preprostost. Da se je posrečil Lodi, je moral vedeti, kaj naredi na mostu glava prve kolone, vedeti je moral prav tako natančno, kakor ve človek za tisto, kar dela sam; vodnik je moral čutiti dušo in telo vse vojske, kakor svoje lastno telo in dušo. Od Aleksandra in Cezarja ni znal do Bonaparta tega nihče.

»Malega korporala« so ga imenovali vojščaki po Lodiju in so se docela zaljubili vanj; razumeli so, da je on za preproste ljudi »tovariš« — »Človek«, »l'Homme«.

Bolj kot vsa vojna poročila pojasnjuje Lodi litografija takratnega umetnika, Raffeta. Bonaparte se greje pri taborskem ognju, ki mu obrača hrbet, nekoliko se je razkročil in prekrizal roke na hrbtu; natančno tako, kot se bo grel pri pečeh tuilerijskega dvorca kot cesar. Grenadirji ga obkrožajo: nekateri stoje na straži; drugi spe v vrstah, zleknjeni pri njegovih nogah, ali pa kade pipe, pijejo žganje, vse v revolucionarni enakosti; toda vsi razen spečih povzdigujejo oči k svojemu Človeku - bogu.

Arcole že ni več igra. Tu je Bonaparte z vso vojsko vred samo še za las od pogina. Da se reši, se odloči za obupen načrt: priti avstrijskemu feldmaršalu Avinczyju za hrbet skozi skoraj neprehodna adička močvirja. V ta namen je treba zavzeti arcolski most, ki ga je branilo dvoje topov tako, da je bil ves pod kartečnim ognjem; ne samo človek, tudi miš ne bi mogla smukniti mimo. Ko so nekolikokrat zastoj naskočili, je bil most posejan z mrličmi, in ljudje so se upirali, iti v gotovo smrt. Tedaj zagradi Bonaparte zastavo in se zažene naprej, spočetka sam, a potem vsi — za njim. General Lannes, prejšnjega večera dvakrat ranjen, ga brani s svojim telesom pred krogami in se zgrudi od tretje rane nezavesten k njegovim nogam; zdaj ga brani polkovnik Muiron, ki je ubit na njegovih prsih, tako da mu je brizgnila kri v obraz. Še trenutek, in ubit je bil tudi Bonaparte, toda pade z mostu v močvirje, odkoder so ga Bog ve kako rešili njegovi grenadirji.

Most je bil vzet. Torej je bilo Bonapartovo junaštvo brez koristi? Ne, koristno je bilo čez nemoč: povzdignil je duha vojščakov od neslišane višine; vodnik je pretil svojo drznost vanje, kakor prelivajo vodo iz posode v posodo; vžgal je njihova srca ob svojem, kakor vžigajo svečo ob sveči. »Menda sem jaz v vojni najbolj hraber človek, kar jih je kedaj bilo,« je dejal nekoč preprosto, samo zagadelj, ker je beseda tako nanescila.²³ Po Arcoleju se je lahko reklo: »Francoska vojska je najhrabrejša, kar jih je kedaj bilo.« Tudi avstrijski feldmaršal Avinczy je to čutil: predal je nepristopne caldierske višine, predal je Mantuo, predal vso Italijo. Prva polovica vojne je končana.²⁴

Rivoli je poslednja velika in najtežja bitka italijanske vojne. Zasnovana je bila v Bonapartovem umu, kakor matematicna naloga, kjer z nobeno hrabrostjo ničesar ne opraviš. Naloga je bila zasnovana, pa je ni bilo mogoče rešiti, ker je bila enačba z mnogimi neznanikami, — najmanj s petimi. Pet avstrijskih kolon je prihajalo, ena za drugo, iz alpskih sotesk na kopolje, tako da ni bilo mogoče uganiti, kdaj in odkod pride vsaka in kam pojde. Avstrijci so bili sveži in so se bili, kakor še nikoli, a Francozi so bili izmučeni od nepretrganih bojov in brzih pohodov.

²¹ Mémor., 120.

²² Mémor., I. 120.

²³ Mémor., IV. 144.

²⁴ D. Merežkovskij Napoleon — človek, Vodnik. Nekatera ponavljanja, kakor tukaj, tako tudi na drugih mestih, so neizogibna, ker se prikazujejo dogodki v drugi luči.